

P

PARIZ. Matoš je u Parizu živio gotovo pet godina, od kolovoza 1899. do srpnja 1904. U tom je razdoblju definirao svoja poetička promišljanja i književni ukus koji odaje duh vremena što se u kulturnoj povijesti obično naziva *belle époque* (franc. lijepo razdoblje), ponajprije duh esteticizma (→ **ARTIZAM**).

Matoš je u Parizu boravio sredinom Treće republike, političkoga režima uspostavljenoga nakon pada Drugoga carstva 1870, a koji je potrajao sve do nje-

mačke okupacije 1940. Taj je režim obilježavala politička nestabilnost; Republika je bila uspostavljena tijesnom većinom i sve do sredine 1880-ih djelovale su snažne rojalističke snage koje su se potom preoblikovale u nacionalističku i prokatoličku opoziciju vladajućim laičkim republikancima. Obilježena iskustvom poraza i njemačkom aneksijom pokrajina Alsace i Lorraine, kao i iskustvom Pariške komune 1871, Republika je do pobjede u Prvom svjetskom ratu i po-

Panorama Pariza za Svjetske izložbe 1900.

vratka izgubljenih teritorija razvijala specifičnu kulturu poraza koja se uklopila u duh *fin de sièclea*. Svojevrsna kompenzacija odražavala se u projektu širenja kolonijalnih posjeda, pa je Francuska do kraja 1880-ih stekla drugo po veličini kolonijalno carstvo na svijetu. Krhkost sustava ipak je kontinuirano bila u iskušenju, pa se Republika do početka 20. st. više puta našla u ozbiljnim krizama, kao što su bile npr. pojava populističkoga boulangističkog pokreta potkraj 1880-ih, skandal oko financiranja izgradnje Panamskoga kanala početkom 1890-ih i osobito Dreyfusova afera koja je trajala od 1894. te izazvala žestoku podjelu na zagovornike nevinosti satnika židovskog podrijetla optuženoga za špijunažu u korist Njemačke i pobornike stajališta o njegovoj krivnji. Ta je afera obilježila francusku politiku i društvo u doba Matoševa dolaska u Pariz pa je se i on dotaknuo u svojim tekstovima. Nasuprot takvim kriznim situacijama, Svjetska izložba (*Exposition universelle*, službeni naziv *L'Exposition de Paris 1900 – EXPO Paris 1900*) koja se 1900. peti put (od 1855) održavala u glavnom gradu Republike, pod egidom »Bilanca stoljeća« (*Le bilan d'un siècle*), predstavljena je pak kao slika superiornosti europske (napose francuske) civilizacije, maskirajući na neki način prisutne tenzije te i dalje održavajući ideju Pariza kao središta Europe i svijeta, odnosno, riječima Waltera Benjamina, »glavnoga grada 19. st.« Matoš se sâm duboko priklanjao takvoj ideji i slici Pariza te ju je u svojim spisima konstantno perpetuirao, unatoč prilično nepovoljnim materijalnim prilikama u kojima se nalazio za gotovo čitava svojega pariškog razdoblja.

Matoš je u Pariz došao 6. VIII. 1899, pristigavši vlakom iz Ženeve, te se smjestio u Hôtel du Nord u ulici Sedaine 66 u četvrti Roquette jedanaestog arondismana, gdje su ga dočekali brat Leon i Alfred Makanec. Ondje je ostao do jeseni 1899, kad se preselio na blisku adresu u istoj ulici (na broj 73), odakle je u svibnju 1900. prešao u susjednu ulicu Popincourt (na broj 26). Jedanaesti arondisman napustio je 27. II. 1901, kad se preselio u hotel Cronstadt u ulici Jacob 2 u četvrti Saint-Germain-des-Prés u šestom arondismanu, odakle se u jesen 1901. preselio u ulicu Mazarine 76 u četvrti Monnaie, a u prosincu 1902. u ulicu Guisarde 14, nedaleko od crkve Saint-Sulpice (→ ZVONO), u četvrti Odéon. To je do Matoševa odlaska iz Pariza u Beograd u srpnju 1904. bila njegova posljednja pariška adresa. Pariz u koji je došao doživio je tridesetak godina prije, za Drugoga carstva, arhi-

tektonske i urbanističke promjene koje je proveo prefekt departmana Seine baron Georges-Eugène Haussmann, a koje su od srednjovjekovnoga grada uskih i krivudavih ulica stvorile velegrad pravilnih prometnica, širokih bulevara i trgova te novih mostova; s tim je u skladu bila i reorganizacija teritorijalnog ustrojstva grada provedena 1860. Prvi su Matoševi pariški domicili tako bili vezani za radnički jedanaesti arondisman (na desnoj obali Seine), sjeverno i istočno od trga Bastille (na kojem se nekoć nalazila glasovita tamnica), arondisman u kojem su bile smještene i tamnice Roquette sa stratištem, uz čije se istočne granice smjestilo jedno od najpoznatijih pariških groblja Père-Lachaise i u kojem je prominentno figuriralo podzemlje, pa Matoš naglašava kako je taj kraj sijelo »polusvijeta«, »crvenih gnijezda«, buntovnih radnika, anarhista, »apaša« i kriminalaca (→ ANARHIZAM), dok su tri kasnija domicila vezana za četvrti šestog arondismana (na lijevoj obali Seine), koji je uz peti arondisman bio područje intelektualaca i umjetnika, ali i rezidencijalnih stanova, kao i sjedišta Senata.

Čini se da se Pariz u Matoševu pisanju prvi put spominje 1896. kad je iz Beograda pisao za sarajevsku *Nadu* (→ PISMA »NADI«). U svakom slučaju, Matoš je do dolaska u Pariz intenzivno čitao francusku literaturu i pratio pariške književne i društvene događaje te ga je još za boravka u Beogradu obuzeo duh frankofilije, pa je susret s Parizom bio zapravo susret artista i flanera (→ FLANERIZAM) s idealnim estetskim objektom [Nemec, 2010], gradom koji je na više mjesta usporedio s »koketom svijeta« (III, 173; XVI, 166; XVII, 91), držeći ga »najflâneurskijim«, »najkulturnijim«, »najduhovitijim« i »najnonšalantnijim« gradom (V, 203). Ubrzo nakon dolaska u Pariz Matoš u pismu [527] Vladimiru Tkalčiću piše da život u tome gradu struji »kao u vulkanu« i da ga puni »životnom silom«, pa je »kao pijan od toga šuma, te bure, tog orkana (...) toga ljudskog oceana, koji se zove Pariz« (XX, 130). Opisujući svakodnevicu svojih prvih tjedana u Parizu, ističe dojam kako je to jedini grad gdje se »može često bolje zabavljati besplatno, nego za novac« (»Boulevard ti je svijet za sebe: najbolji teatar u Parizu, bolji od Comédie Française«; *ibid.*), konstatirajući, u drugom pismu [528] Tkalčiću, da »Pariz potroši više života za 1 dan« nego »Hrvatska za 1 vijek« (XX, 132). Matoš je u Parizu imao nizak životni standard, često se žalio na siromaštvo, skromne stambene uvjete i glad (»Gladovao sam kao nitko moj. [...] Da me ne ostavi snaga, cio dan sam ležao u sobi«; V,

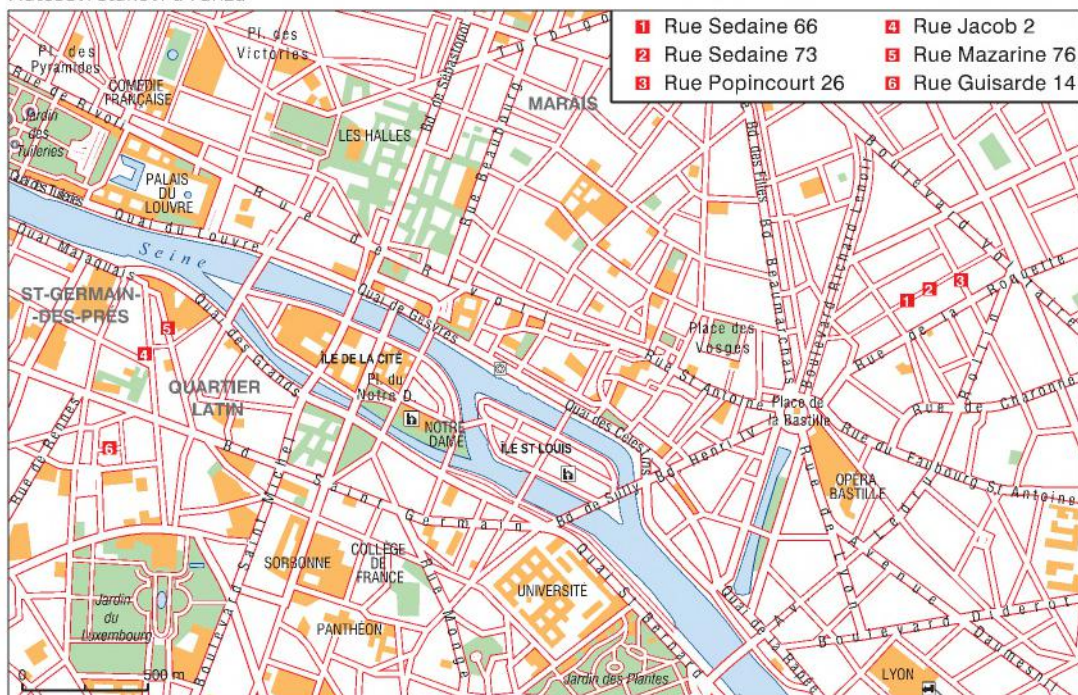
151) te tražio predujme i honorare od novinskih izdavača i urednika ili se oslanjao na pomoć prijatelja i poznanika, o čemu svjedoče njegova pisma, kao i kasnije uspomene. Tako se u *Pariskoj kronici* (Novosti, 1912, 319) prisjetio prve pariške zime, kad je po cijele dane ležao u krevetu i jeo kruh koji je dobivao od pekarice iz ulice, zatim prodao odijelo da bi jeo, kao i kako ga je od gladi spašavala grizeta Žaneta (Jeanette Lévy), jednom mu donijevši »[l]onac čorbe s kruhom, obične zimske hrane pariskog proletarijata« (V, 152), što spominje i u pismu [530] V. Tkalčiću (XX, 134). I inače je Matoš u Parizu imao, po vlastitoj tvrdnji, uspjeha s grizetama, toliko da su ga u susjedstvu držali svodnikom (»Ostala me ulica drži ili anarhistom ili *macro*-om /tako se zovu ljudi koje izdržavaju njihove dragel/. Ono je istina, da mi se svi djaci i slikari čude, kako imam sreću sa grizetama, sa tim cvijećem, koje pariski večernji vjetar vitla po buljaru«; XX, 134), a u pismu [537] Tkalčiću spominje da istodobno održava nekoliko »flirtova«.

U Parizu se Matoš kretao »krugu hrvatskih i srpskih studenata, novinara i umjetnika koji su u tome gradu boravili ili u njega navraćali, te njihovih poznanika; susreti s Hrvatima bili su osobito učestali za Svjetske izložbe (Matoš spominje da katkad izbjegava pariške Hrvate). Prve godine u pismu [530] Tkalčiću

spominje da je svakodnevni gost kod Hinka Hinkovića, pariškoga dopisnika *Narodnih novina* (XX, 134), s kojim je poslije polemizirao. Po Parizu je pak 1903. vodio književnika Antu Tresića Pavičića i novinara Hinka Sirovatku. U pismu [531] V. Tkalčiću opisuje svoj tipičan pariški dan: »Obično legnem u 4–5 jutrom, spavam do 1, onda idem ili u grad ili mojoj metresi Fernandi, gdje pijem vino i pravim komedije sa starom kokotom Blanšom i mladom Žanetom. Posjećujem slikare, slikarske izložbe, idem u Quartier Latin, pa probdijevam koju veselu noć sa Pantelijćem, srpskim pjesnikom ili arhitektom Markovićem.« (XX, 138) Nakon 1902. najviše se družio sa srpskom poluboemom u Parizu, stipendistima srpske vlade ili bogataškim sinovima; u Parizu ga je, kao i ranije u Ženevi, dočekaio njegov beogradski prijatelj, novinar Jovan Pantelić, koji ga je uveo u te krugove. Matoš se tad družio i s pjesnikom Jovanom Dučićem.

Jedino razdoblje kada je Matoš u Parizu relativno lagodno i materijalno sigurno živio bilo je za Svjetske izložbe 1900, što se vidi iz kasnijega pisma [471] Milanu Ogrizoviću u kojem se prisjećao tih dana: »I dođe Hörmann i spasi me po drugi put. Napravi me vrstom sekretara bosan. paviljona, pribavi mi od ministarstva trgovine kartu – svuda fraj ulazak! – i ja se bacim per Kopf u život, u studije.« (XX, 49) Upravo

Matoševi stanovi u Parizu

je ciklusom reportaža sa Svjetske izložbe u *Hrvatskom pravu* (→ DOJMOVI SA PARIŠKE IZLOŽBE) Matoš u hrvatsku kulturu uveo sliku Pariza kao metropole i simbola suvremene civilizacije i umjetnosti, metropole kojom je, kao i pred čitavom francuskom kulturom što je taj grad utjelovljuje, ostao trajno zadivljen, zanesen intelektualnim i umjetničkim repertoarom pariškoga kraja stoljeća. To je sretno razdoblje obilježilo flanimanje Svjetskom izložbom – i preko nje upoznavanje cijeloga svijeta posredstvom nacionalnih paviljona i izložbi, pa se Pariz tako Matošu doista činio središtem svijeta – kao i romantična veza s »lijepom Tatom« (Savkom Tatjanom Jelić, poslije majkom književnika Novaka Simića), zaposlenicom bosansko-hercegovačkoga paviljona, kao i »pozivi na najselektivnije izložbene zabave, svakodnevno studiranje u Grand-Palais-u cijelog modernog i najmodernijeg slikarstva, penjanje na Eiffelov toranj svakog dana, upoznavanje sa vascijelim novinarskim i elegantnim Parizom« (XX, 49–50), »studiranje Louvrea i Luxembourg« (tj. prošlosti u muzeju te suvremenoga života u gradskom parku), kabareti i pariški noćni život, kazališta itd. »Toga nezaboravnog ljeta«, napisao je Matoš poslije Ogrizoviću, »najviše vidjeh, osjetih i naučih«, sumiravši svoj pariški boemski krug: »Koncerti

u kafani Rouge, u Scola Cantorum, vizite u Rodinovom atelieru i soareje kod slikarice Božnjanske, kipar Biegas, pjevanje i gitara kod Duparca, nećaka slavnog Henri de Grouxa, slušanje, kako nam Golberg čita svog Uskrsnulog Lazara, posjećivanje kazališta, Durandove slikarske trgovine, gdje padamo u ekstazu pred Cézanneovom kičicom kao u ulici Bonaparte pred nacrtima velikog Toulouse-Lautreca. Do ponoći Quartier Latin, od ponoći Montmartre. Radio sam u modernističkom l'Oeuvre d'Art international, sa slikarom Hawkinsom, pjesnicima Payenom i Jacobowskim, talijan. esejistom Canudom, pod simpatičnom egidom Paul-Adama.« (XX, 50).

Matoš se tad prijatelji s karikaturistom i slikarom Andréom Rouveyreom, koji mu je postao najboljim prijateljem te ga upoznao s mnogima od spomenutih imena. Rouveyre, šest godina mlađi, u *Fragmentarnim u.pomenama na A. G. Matoša u Parizu* [1926] bilježi da su se upoznali u parku Jardin des Tuileries: »[s]likovitost njegovoga lica i njegovoga francuskog izražavanja – s nešto barbarskim naglaskom – no koje je bilo zbito, stvarno, izrazito, fino, uzbudljivo i umno (...) uzdignutost i nježnost duha i duše pod oporim tijelom i licem« (ibid.). Upravo je Rouveyre potaknuo Matoša na preseljenje iz jedanaestoga u šesti arondis-

Ugao ulica Popincourt i Roquette u vrijeme Matoševa boravka u Parizu (1900)

746 - Rue de la Roquette prise de la Rue Popincourt (X1')

G. P.

man, našavši mu sobicu na najvišem katu hotela u kojem je živio, a Matoš je novim ambijentom, premda je hotel bio jednako skroman, bio oduševljen, pa u pismu [384] Andriji Milčiniću 13. III. 1901. piše: »Stanujem na prekrasnom mjestu, na tački, gdje se sastaje aristokratski faub. Saint-Germain sa Quart-Latinom (...) Postadoh Parižlija, t.j. čovjek koji se u jedan dan zna više istrošiti u radu i zabavi od Zagrepčanina u 1 mjesecu. Da se samo malo poprave moje financijalne prilike, bio bih miran i zadovoljan.« (XIX, 333) U tom su razdoblju Matoš i Rouveyre bili nerazdvojni (»Quartier Latin ga smatraše mojom ženom«; XX, 50). S Rouveyreom je ušao u neke od krugova artističkoga i boemskoga Pariza na lijevoj obali Seine, u njegove restorane, kavane, braserije, taverne, barove, bistroe, podrume, upadajući među uživatelje opijuma, hašiša, etera i apsinta (»zelenog demona«, kako ga je opisao u feljtonu *Zeleni demon, Hrvatska sloboda*, 1911, 4; poslije uvršteno u → *Pečalbu*), upoznavajući se s najrazličitijim umjetnicima, sudjelujući u njegovanju kulta → Charlesa Baudelairea, → Edgara Allana Poea, Paula Verlainea i Arthura Rimbauda (→ FRANCUSKA KNJIŽEVNOST) te razvijanju teorije i prakse boemskoga dekadentizma (→ BOEMA; KAVANA). Matoš je većinu vremena provodio u lutanju gradom i u kavanama, zalazeći katkad (kad su mu financije to omogućivale) u Café Procope ili u elitne kavane Café Terminus i Café du Pont Neuf u kojima su svirala braća Ivo i Juro Tkalčić, uvečer u kabarete gdje su nastupale trupe Caveau du Cercle i Concert Rouge – u Parizu se upoznao i s plesom (→ PLESNE KRITIKE) – te u kavane Buci i À l'Habitué, sve u šestom arondismanu, pa u kavane četvrti Les Halles oko pariške tržnice (u prvom arondismanu) te u kavane Soufflot, Panthéon i Rotonde u petom arondismanu (u Latinskoj četvrti). Tad se, najčešće preko Rouveyrea, upoznao s pjesnicima Jeanom Lorrainom, Laurentom Tailhadeom i Jeanom Moréasom, sa slikarom Georgesom Gubelinom, pa s Édouardom Championom, prijateljem → Mauricea Barrèsa, sinom čuvenoga knjižara i bibliofila u čiji je salon sin dovodio Matoša koji se ondje upoznao i s njegovim starijim bratom Pierreom, vrsnim poznavateljem francuske poezije 15. i 16. st., osobito Françoisa Vilona: »Upoznao sam se i s velikim epigramskim pamfletistom Lovrom Tailhadeom, pariskim Aristofanom i sjedio za istim stolom sa čokolada-kaputom pjesnika Moréasa. Ručavao sam kod Championa, sina posjednika akademijske antikvarnice, u kojoj

provede mladost Anatole France« (XX, 50). U Championovu salonu upoznao se i s poljskim anarhistom i esteticistom Mécislasom Gol(d)bergom, preko koje ga je započeo surađivati u anarhističkom časopisu *L'Œuvre d'art international*. S još jednim Poljakom, Wincentyjem Korab-Brzozowskim, koji je za isti list na francuski preveo njegovu novelu *Samotna noć*, Matoš se upoznao u maloj kavani Buci kamo su zalazili i J. Pantelić, poljski slikar Feliks Jarzyński, Charles Sibleigh, znanac Oscara Wildea, a taj svijet umjetnika i boema Matoš je opisao u feljtonu *Čudnovat souper (Nada)*, 1901, 6). Uvečer je s Rouveyreom i Matošem, uz više grizeta i koketa, izlazila i Rouveyreova ljubavnica Jeanette Lévy (Žaneta) koju je Matoš »čuvao« kad je Rouveyre u ljeto 1901. otišao na ladanje, a potom je s njom najvjerojatnije započeo i intimnu vezu (zbog čega se ponovno preselio) – nakon čega su odnosi dvojice prijatelja zahladili, tim više što je Rouveyre od 1902. živio izvan grada – i koju Matoš spominje u privatnim pismima iz Pariza i u kasnijim uspomenuama (uz *Parisku kroniku* još i u *Peplničkim tugama, Hrvatska sloboda*, 1911, 51). Pariška sentimentalna iskustva našla su odraz i u Matoševoj intimnoj misli iz pisma [530] V. Tkalčiću, po kojoj »Pariskinja, ma bila najpokvarenija, ima u srcu jar-

Matoševa pariška fotografija iz 1903.

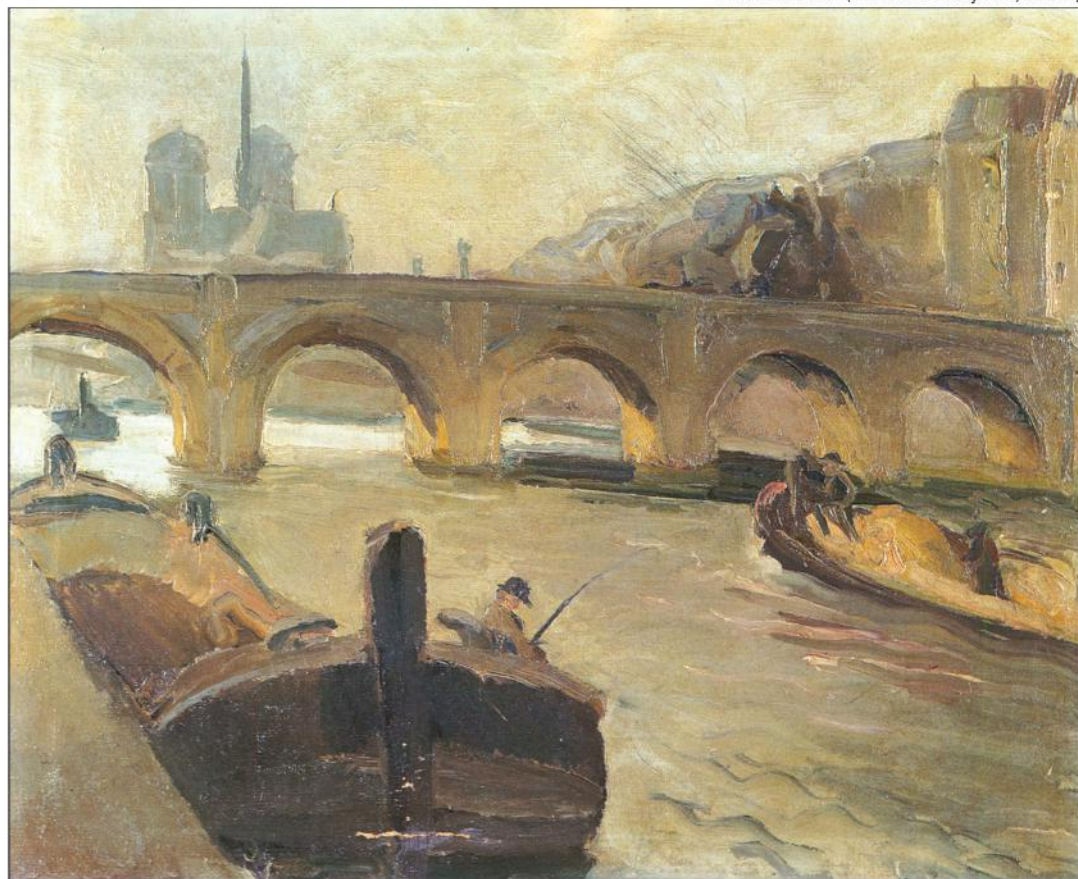
din secret, tajnu baštu, gdje čuva idealni miris slomljene duše svoje» (XX, 134). Matoš je nakon povratka u Hrvatsku 1908. obnovio kontakte s Rouveyream preko pisama.

Za boravka u Parizu Matoš je, osim s novinarskim radom, nastavio i s književnom djelatnošću: ondje je napisao velik broj novela (*Bura u tišini*, → *Camao*, → *Cvjet sa raskršća*, *Duševni čovjek*, *Jesenska idila*, → *Lijepa Jelena*, *Ministarsko tjesto*, *On*, *Pošter je*, *Put u Ništa*, *Samotna noć*, → *Šjena*, *Ubio!*, *Ugasmulo si jello*, *Vrabac*, a vjerojatno i → *Balkon*), a u više njih mjesto su radnje pariški ambijenti. Također, u Parizu je priredio → *Ogleda* koji sadržavaju nekoliko dopisa iz Pariza (nastalih između 10. VIII. 1900. i proljeća 1903), uključujući dva dopisa sa Svjetske izložbe i feljtone iz 1901–03, te napisao esej o Baudelaireu. Pariške su teme, osim u *Djelnovima sa pariške izložbe* (npr. u XI. dopisu od 15. VI. 1900, u kojem se nalazi poznati simultanistički, panoramski opis Pariza viđen s Eiffelova tornja), obrađene u više feljtonističkih tekstova, pisanih bilo za boravka u Parizu, bilo poslije, s retro-

spektivnim odmakom: *Apši* (*Narodne novine*, 1903, 94), o pariškom polusvijetu; *Politesa* (*Domaće ogrješte*, 1903, knj. III, sv. VI), s karakterističnim stajalištem da je Pariz »unatoč svim pesimističnim elegijama (...) i danas najhumaniji, najljudniji velegrad« (XV, 49); *Flaner ja* (*Obzor*, 1904, 167), gdje je sažeto opisao svoje šetnje šestim arondismanom; *Boemski život* (*Slobodna reč*, 1904, 161), o pariškoj boemi; *Quai i antikvari* (*Hrvatska smotra*, 1909, 57), posvećen antikvarima i bukinistima na pariškom keju; te *Crvena gnjezda* (*Obzor*, 1912, 123), o anarhistima. Manje su važni feljtoni *Pismo iz Pariza* (*Jadran*, 1903, 12), o parnici protiv pisca Jeana Lorraina, i *Boji od uma* (*Novi list*, 1903, 291), satira o pariškome mondrenom društvu. U Parizu su napisani i feljtoni koji se pariških tema dotiču tek rubno, a više se bave hrvatskim temama, npr. dva *Pisma iz Pariza* (*Hrvatsko pravo*, 1902, 1910; *Jadran*, 1904, 16), *Pismo Aleksju* (1902), *Robiček* (1903) i dr.

Unatoč nezavidnomu materijalnom položaju u Parizu, Matoš se nakon povratka u Beograd 1904. i u

Most na Seini (Miroslav Kraljević, 1911)

Zagreb 1908. svojega boravka u francuskoj glavnom gradu prisjećao u idealiziranim slikama. Već mjesec dana nakon odlaska zapisao je, u feljtonu *Od Pariza do Beograda (Politika, 1904, 219)*, da mu se nakon Pariza sve čini »tako jadno i pusto te se ne čudi[m] da Parižlija nikako ne putuje, a kada putuje, odlazi da još više zavoli 'Grad Svjetlo'« (V, 163), te da mu je kao da je »opet zalutao u mrak i noć« (ibid.). Iako se poslije prisjećao trauma boemštine i gladi, zapisavši npr. 1909. u feljtonu *Kod kuće* da mu se u zagrebačkom stanu »zna dogoditi da sanja[m] kako leži[m] bolestan i nemoćan, bez igdje ikoga, u pariškoj mansardi (...) sa perspektivom boemske bolnice i bezimenog groba« (XV, 226), nostalgija je ipak prožimala kasnije Matoševe uspomene na pariške dane koji su mu presudno obilježili život i poglede na umjetnost, pa se često sa sjetom prisjećao grada u kojem je bio sretniji »gladan no sit u Zagrebu« (V, 153).

LT.: A. Rouveyre: Fragmentarne uspomene na A. G. Matoša u Parizu, *Savremenik*, 1926, 3–4. – M. Matković: A. G. Matoš kao kritičar, *Republika*, 1951, 11–12. – M. Žežej: Tragajući za Matošem, *Zagreb 1970*. – M. Selaković: Pariški domicili A. G. Matoša (1899–1904), *Republika*, 1971, 6. – A. Flaker: Matošev dehijerarhizirani svijet, u: *Nomadi ljepote*, *Zagreb 1988*. – I. Wiesner: Studija o A. G. Matošu, *Zagreb 2002*. – K. Nemeč: Flâneur, u: *Čitanje grada*, *Zagreb 2010*. – D. Oraić Tolić: Čitanja Matoša, *Zagreb 2013*. – K. Nemeč: Matoš i Pariz, *Vijenac*, 2014, 523. B. KRAGIĆ

PARNASOVCI. Najraniji Matoševi zapisi o francuskoj pjesničkoj školi parnasovaca (*parnassien*) posvećeni su Théophileu Gautieru i Catulleu Mendèsu. Gautiera, koji se u povijesti književnosti samo djelomice veže uz Parnas (*Parnasse*), ali je važan za razumijevanje te poetike, naveo je u svojim tekstovima već 1897, a Mendèsa 1898. Uslijedili su zapisi o Sullyju Prudhommeu 1899, a potom je, za boravka u → Parizu, svoje razumijevanje parnasovske poetike proširio asocijacijama na opuse najvećih i najznačajnijih pjesnika te škole. Budući da je zapise o Gautieru u bilježnicama naveo i na njemačkome jeziku, vjerojatno je da je prve informacije o njemu dobio preko njemačkih izvora (»Po Gautieru je dekadansa das Ausgesuchte im Stil et c.«, XVII, 72; »Die Beschreibung des 'Schlosses des Elends' in Th. Gautier 'Capitaine Fracasse' = Achim v. Arnimovom nekom opisu ['Propali dvori']«, XVII, 124).

Matoš nije napisao cjelovit osvrt o »suvremenom Parnasu« (naziv škole aluzija je na grčku goru Parnas, mitološki dom muza), ali je odredbe parnasovske književnosti uključio u više svojih članaka, a izvješća o suvremenoj književnosti prepletao je s usporedbama pojedinih parnasovaca. Važniji zapisi o parnasov-

skoj književnosti nalaze se u člancima *Marko Car: »Me je sin, pat, je«* (1897), »*Ijesme*« *Jovana Dučića* (1905), *Zastajelost literarnih termina* (1909), *Verlaineov život* (1909), »*Realizam i artizam*« (1911), *Teofil Gautier* (1911), *Lirska šetrja* (1912), *Romantični bogomjak* (1912) i *Revolucijski roman* (1912). U bilježnicama je zapisivao imena kako ih je otkrivao (»Parnasovci: Catulle Mendès, Théophile Gautier [najčišći], Th[éodore] de Banville, Baudelaire«; XVII, 70), naveo je nakladnika koji je tiskao reviju po kojoj su nakraju dobili ime, *Le Parnasse contemp[orain]: Recueil des vers nouveaux* (1866, 1871, 1876), te odredio osnovno načelo njihove poetike: »Parnasovci hoće formu i nečuvstvenost (impassibilité)« (ibid.). Potom slijede Matoševe bilješke u kojima se nabrajaju ostali predstavnici: Leconte de Lisle, José Maria de Hérédia, Sully Prudhomme, Louise Ackermann, François Coppée, Eugène Manuel, Léon Dierx, Edouard Grenier, André Lemoyne, Armand Silvestre, Joséphin Soulay, Albert Mérat, André Theuriet. Posebno navodi »posljednje Parnasovce«, tj. pjesnike koji su se pojavili nakon 1870: Jean Lahor (Henri Cazalis), Anatole France, Paul Bourget, Auguste Dorchain, Jules Lemaitre. Tom popisu treba dodati književnike čija je djela Matoš upoznao poslije te ih u svojim esejima također naveo kao parnasovce: Louis-Xaviera de Ricarda, Paula Verlainea, Stéphane Mallarméa, Louisa Ménarda i dr. Naravno, navodi i svojega omiljenog pjesnika → Charlesa Baudelairea, upoznat s njegovim povremenim parnasovskim opredjeljenjima (Baudelaire je 1866. objavio pjesme u prvome godištu *Le Parnasse contemp[orain]*), pa izriječno ističe: »I Baudelaire je parnasovac, govoreći da 'osjećajnost srca nije apsolutno nužna i korisna pjesničkom poslu'« (IV, 54) Ako se izuzme Gautier, koji pokretu ne pripada u cijelosti (što je čest motiv Matoševih analiza) i kojem je 1911. posvetio zaseban feljton naslovljen *Teofil Gautier* (→ FRANCUSKA KNJIŽEVNOST), od svih 99 pjesnika koji su sudjelovali u tri godišta parnasovskoga zbornika Matoš najčešće spominje Leconte de Lislea, rado aludirajući na njegove pjesme (*Albatros – L'Albatros, Posljednji Bog – Le Dernier Dieu* i dr.), a u bilježnicama se nalaze i prijepisi njegove poezije (*Bhagavat, La Source* i *Dies inae*). Leconte de Lisle je za Matoša »parnasovski pjesnički vladar« (IX, 95), a Hérédia najveći umjetnik te škole.

Premda je pokret parnasovaca do Matoševa vremena bio završio, njegovi odjeci osjećali su se u → artizmu pojedinih esteticista. Matoš je dobro poznao